

продукції; конкурентоздатність на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Перспективними заходами підприємств є визначення завдань для навчальних закладів, які й покликані вести підготовку кадрів відповідних професій, спеціальностей та кваліфікації.

Встановлення партнерських зв'язків між навчальними закладами і підприємствами з метою розвитку кадрового потенціалу має стратегічний, тривалий та комплексний характер.

Створення механізму підготовки власного кадрового потенціалу, використовуючи взаємодію підприємства та навчальних закладів, зможе забезпечити підприємство кваліфікованими робітниками та професіональним управлінським персоналом.

Література:

1. Данюк В. М. Менеджмент персоналу: навч. посіб. / [В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.]; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К.: КНЕУ, 2004. – 398 с.
2. Дідур К. М. Сучасні методи оцінки персоналу / К.М. Дідур // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» // Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=776>.
3. Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посіб. / Г.Т. Завіновська. – К.: КНЕУ, 2003. – 300 с.
4. Зленко А. М. Оцінка працівників методом «360 градусів» / А. М. Зленко // Економічний вісник університету: зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту ім. Григорія Сковороди. – 2012. – Вип. 18/1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2012_18_1/Zlenko.pdf.
5. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник / А. М. Колот; Київський національний економічний ун-т. - К.: КНЕУ, 2002. – 337 с.
6. Крушельницька О. В. Управління персоналом: навч. посібник / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К., «Кондор». – 2003. – 296 с.
7. Орехова К. В. Мотивація персоналу щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі акцій та опціонів / К. В. Орехова // Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития: XVII Международная научно-практическая конференция / Под общ. ред. С.С. Чернова. – Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2014. – С. 145-150.
8. Орехова К. В. Теоретичні основи мотивації персоналу щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства / К. В. Орехова // Формування механізму стійкого розвитку економіки: теорія та практика: монографія / кол. авт. – Дніпропетровськ: «ФОРМ Дробязко С.І.», 2014. – С. 83-96.
9. Позднякова С. В. Сучасні особливості впровадження методів оцінки професійно-кваліфікаційних якостей персоналу / С. В. Позднякова, К. Ю. Потапова // Економічний аналіз. – 2013 рік. – Том 14. № 3. – С. 173-179.
10. Федулова Л. І. Менеджмент організацій: підручник/ [Л. І. Федулова, І. В. Сокирник, В. В. Стадник та ін.]. – К.: Либідь, 2004. – 448 с.
11. Шаперенков А. В. Методологічні засади ефективного управління персоналом банку / А.В. Шаперенков // Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3002/1/49.pdf>.

ГЛАВА 4.5. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Ярошенко А.С.

кандидат економічних наук

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, які на сьогодні відзначаються суттєвою галузевою, територіальною та функціональною диференціацією. Саме з цих причин виникає гостра необхідність розробки політики розвитку для кожного окремо взятого регіону країни.

На сучасному етапі проблеми, пов'язані з регіональними інтеграційними процесами, стають для України особливо гострими. Тому оцінка проблем у соціальної сфері, які можуть радикально вплинути на умови міжнародної економічної діяльності країни, є важливим завданням. Впровадження програм соціально-економічного розвитку в регіонах сприятиме активізації господарської діяльності та розвитку ринкових відносин, та, як наслідок, вирішенню проблем соціального характеру, пов'язаних із зайнятістю населення, розвитком соціальної інфраструктури.

Сучасні світові тенденції глобалізації значно посилюють роль окремих регіонів у забезпеченні ефективності функціонування національних економік за рахунок інтенсифікації зв'язків між ними. Втрата життєздатності окремого елемента глобальної економічної

системи може нанести суттєвої шкоди функціонуванню сучасних міжрегіональних об'єднань. Справедливим є і зворотне твердження – позитивний соціально-економічний розвиток окремих регіонів здатний вплинути ефектом мультиплікатору на загальну державну динаміку економічного зростання.

На сьогоднішній день законодавчо визначено, що комплексний аналіз соціально-економічного розвитку регіонів на території України здійснюється за такими напрямками: економічний розвиток; інвестиційна, наукова та інноваційна діяльність; державні фінанси; підтримка бізнесу; споживчий ринок; населення та ринок праці; житлово-комунальне господарство; освіта та охорона здоров'я; рівень злочинності; екологія тощо.

Результати класифікації областей України ієрархічним методом кластерного аналізу за соціально-економічним розвитком наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація областей України за соціально-економічним розвитком протягом січня-вересня 2013 року [10]

Регіони (області)	Економічний розвиток	Інвестиційна, наукова та інноваційна діяльність	Державні фінанси	Населення та ринок праці	Житлово-комунальне господарство	Рівень освіти
Київська, Дніпропетровська, Одеська	0,54	0,32	0,48	0,69	0,56	0,62
Вінницька, Закарпатська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Харківська	0,45	0,22	0,29	0,34	0,32	0,48
Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська	0,36	0,11	0,32	0,48	0,28	0,42
Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська, Черкаська	0,45	0,24	0,37	0,52	0,22	0,45
Івано-Франківська, Львівська	0,42	0,14	0,33	0,39	0,42	0,52
Донецька, Запорізька, Луганська,	0,46	0,12	0,44	0,52	0,11	0,46

Розраховані числові значення становлять центри відповідних кластерів в нормованих показниках (більшому значенню нормованого показника відповідає кращий рівень розвитку). Як видно з табл. 1, однозначної переваги областей будь-якого кластера над іншими за рівнем соціально-економічного розвитку не існує. Це пояснюється нерівномірністю соціально-економічного стану різних регіонів України.

Теоретичне дослідження в системі регіонального розвитку дозволяють зробити висновок, що політика соціально-економічного розвитку регіону (адміністративна область) являє собою формування цілей щодо розвитку продуктивних сил та забезпечення комплексного і гармонійного його функціонування. Відповідно предметом діяльності регіональних владних структур щодо формування та реалізації цієї політики є визначення цілей розвитку відповідних територіальних соціально-економічних систем [3].

Особливу значимість в системі сталого соціально-економічного розвитку регіону має задоволення потреб та інтересів населення, адже вони виступають рушіями дій та вчинків людини, формуючи систему економічних відносин. Визначати успіхи щодо підвищення життєвого рівня населення можна лише за умови, коли відомий рівень задоволення потреб та інтересів.

Ступінь забезпеченості різних груп населення регіонів визначають за такими критеріями, як рівень задоволення матеріальним станом, працею та професією, житловими умовами, послугами охорони здоров'я, становищем у сім'ї. З урахуванням цих критеріїв на базі середньо геометричного зважування значень первинних показників (середньомісячної заробітної плати, грошових доходів та витрат, обороту роздрібною торгівлі, платних послуг, виробництва товарів народного споживання, зайнятості), розрахованих на душу населення, проводиться інтегральна оцінка соціально-економічного стану розвитку регіонів [6].

Розглядаючи механізми обґрунтування цілей політики соціально-економічного розвитку регіону, слід зазначити, що в системі критеріїв регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації визначальними є: рівень зайнятості населення; рівень підприємницької діяльності; рівень відтворення трудового потенціалу; рівень соціальної інфраструктури; рівень екологічної безпеки.

Проблема забезпечення зайнятості населення є ключовою в політиці соціально-економічного розвитку регіону. Складна ситуація в економіці викликала значне звільнення робочої сили, появу прихованого безробіття, створила складні умови формування ринку праці, як на державному, так і на регіональних рівнях.

Найбільш прийнятним засобом для підвищення зайнятості населення є втілення в життя активної регіональної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення потреб населення у добровільному виборі виду діяльності, розвиток підприємництва (фермерства), стимулювання створення інноваційних технологій, впровадження нових форм організації праці, вживання заходів щодо реформування ринку праці.

Стратегічною лінією регіонального управління в системі забезпечення зайнятості населення має стати розширення приватного сектора, регулювання процесу створення малих і середніх підприємств [5].

На сьогодні ключовою позицією у вирішенні проблем досягнення рівня оптимального регіонального розвитку виступає підприємництво, яке дає можливість забезпечити і досягти необхідного інвестиційного потенціалу. Саме використання інтегральних показників (індексу організації підприємництва, індексу інвестиційної діяльності та індексу результативності виробництва) дозволяє дати об'єктивну оцінку розвитку підприємницької діяльності в кожному з регіонів країни.

Перший з них обчислюється на основі таких первинних показників, як кількість суб'єктів господарювання та кількість суб'єктів, що змінили форму власності; другий – обсягу інвестиції в основний капітал, приросту прямих іноземних інвестицій, величини банківських кредитів, введення в дію основних фондів; третій – індексу приросту промислової продукції, індексу приросту сільськогосподарської продукції, обсягу експорту продукції, зайнятості населення та середньомісячної заробітної плати.

Базою прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти і нормативи забезпеченості населення, національно-етнічні особливості регіону, характеристика розвитку соціальної інфраструктури, можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону.

Аналогічну структуру мають програми соціально-економічного розвитку регіону, які обов'язково взаємоузгоджуються з проектом державного плану (програми) економічного і соціального розвитку України на відповідний рік. У цих програмах відображаються: аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку за поточний період, основні проблеми розвитку регіону; основні показники економічного розвитку; зведений план доходів соціального розвитку; показники розвитку промисловості; показники розвитку аграрного сектора; капітальне будівництво; регіональна інфраструктура; трудові ресурси; охорона природи і раціональне використання природних ресурсів; рівень розвитку та економічна ефективність виробництва [5].

Державні регіональні програми розробляються з метою активізації господарської діяльності та розвитку ринкових відносин у регіонах; забезпечення структурної перебудови народногосподарських комплексів; вирішення проблем соціального характеру, пов'язаних із зайнятістю населення, розвитком соціальної інфраструктури; ліквідації локальних соціально-економічних криз; створення умов для екологічної безпеки в регіоні тощо.

Основні показники економічного розвитку характеризують господарський комплекс регіону в цілому: чисельність населення, кількість зайнятих у народному господарстві, випуск продукції, темпи випуску продукції, продуктивність праці та темпи зростання продуктивності праці, обсяг будівельно-монтажних робіт, розвиток основних сфер народного господарства та галузей невиробничої сфери.

У 2013 році у соціальному секторі економіки Сумської області спостерігалися окремі позитивні тенденції, а саме [11]:

- зростання середньомісячної номінальної заробітної плати з 2503 грн. у 2012 р. до 2702 грн. у 2013 р;

- збільшення рівня економічної активності населення (у віці 15-70 років), який у січні-вересні 2013 року склав 60,1% проти 55,5% за відповідний період 2009 року;

- збудований 141 проект, спрямований на розбудову соціальної інфраструктури (у тому числі: 16 проектів – на культуру та спорт; 30 – освіта; 8 – охорона здоров'я; 48 – освіти);

- зниження рівня малякової смертності з 7 до 6,3 на 1000 народжених, смертності від туберкульозу з 15,4 до 14,3 на 100 тис. населення порівняно з 2012 роком;

- введено в експлуатацію 63,1 тис. кв. метрів загальної площі житла;

- проведено ремонтні роботи у 316 закладах культури на загальну суму 13,6 млн. гривень, відкрито після капітального ремонту Липоводолинський та Путивльський районні будинки культури.

В Сумській області успішно реалізуються програми будівництва житла:

- на протязі 2013-2014 рр. впроваджувалася програма будівництва (придбання) доступного житла (укладено 34 договори на загальну суму 2650,9 тис. гривень).

- у 2013 р. введена обласна цільова програма індивідуального житлового будівництва «Власний дім» (укладено 86 кредитних договорів на суму 2,25 млн. гривень);

- у 2014 р. введена програма здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов (укладено 207 договорів про надання часткової компенсації відсотків на загальну суму 39011,75 тис. гривень);

Сумська область входить до трійки краших регіонів з реалізації програми будівництва (придбання) доступного житла та здешевлення вартості іпотечних кредитів.

Разом з тим, соціальна сфера Сумської області у 2013 р. характеризувалася такими негативними тенденціями [11]:

- демографічна ситуація є однією з найгірших по Україні, зменшення чисельності осіб вікової групи 16-59 років, осіб допрацездатного віку при одночасному зростанні чисельності осіб, яким виповнилося понад 60 років;

- невисока частка областей у ВРП України (від 1,3% до 2,3%);

- низький рівень ВРП на 1 особу (56-69% середнього по країні);

- обсяг реалізованої продукції у розрахунку на 1 особу – нижче середньоукраїнського показника (від 41,2% середнього значення по Україні у Херсонській до 80% у Сумській областях);

- низька питома вага обсягу освоєних капітальних інвестицій – Сумська (1%), Чернігівська (1%), Херсонська (0,8%) області займають останні місця;

- низька частка експорту областей у загальному обсязі експорту по Україні (від 0,6% у Херсонській до 1,5% у Сумській областях);

- економічний добробут нижчий середнього (середньомісячна заробітна плата коливається від 75,5% до 82,8% від середньо українського показника);

- вищий, ніж у середньому по Україні (7,2%) рівень безробіття, проте у Сумській області найнижчий показник (7,7%) серед регіонів цієї групи;

- зниження кількості лікарняних закладів з 64 у 2012 р. до 54 у 2013 р.

Життя сучасної людини нерозривно пов'язане саама з послугами соціальної інфраструктури: освітою, медичним обслуговуванням, транспортом, зв'язком, відпочинком та культурою, житлово-комунальними послугами.

Соціальна інфраструктура, зокрема гуманітарна складова (освіта, охорона здоров'я), забезпечує нормальне функціонування економіки за рахунок надання відповідних послуг. Ці послуги підвищують якість трудового потенціалу та його мотивацію до ефективної праці.

Скорочення державного фінансування галузей соціальної інфраструктури призводить, по-перше, до зниження обсягів якості надання послуг, по-друге, до заміщення фінансового дефіциту бюджетних закладів надходженнями від надання платних послуг.

Найбільші проблеми в Сумському регіоні спостерігаються в охороні здоров'я. У результаті реорганізації та реструктуризації мережі, кількість лікарняних закладів в Сумській області упродовж останніх років за рахунок перепрофілювання дільничних лікарень у лікарські амбулаторії зменшилась зі 133 у 1998 році до 54 у 2013 році (табл. 2).

Таблиця 2

Мережа закладів охорони здоров'я Сумської області за 1998-2013 роки [11]

Показник	Роки				
	1998	2008	2010	2012	2013
Кількість лікарняних закладів, одиниць	133	71	70	64	54
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, одиниць	75	142	142	145	165
Кількість лікарняних ліжок – всього, тис. одиниць	11728	10886	10809	10005	9915
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	86,9	91,1	92,4	87	87,7

Основною проблемою галузі є недостатність фінансування (2012 рік – 36% від потреби, 2013 рік – 33%). Найвища фінансова забезпеченість у розрахунку на 1 мешканця спостерігається у Буринському (836,52 грн.), Середино-Будському (811,92 грн.), Тростянецькому (756,43 грн.) районах, найнижча – у Сумському (533,4 грн.), Краснопільському (593,7 грн.), Білопільському (623 грн.), Конотопському (623,69 грн.) районах.

Загальна захворюваність населення Сумської області, як і в Україні, має тенденцію до зростання.

У 2013 році кількість зареєстрованих хвороб становить 162123,1 на 100 тис. населення, що на 4,6% більше в порівнянні з 2009 роком, але залишається нижчою на 13%, ніж по Україні.

Протягом останніх 5 років серед населення Сумської області спостерігається постійне зростання захворюваності на злоякісні новоутворення. У 2013 році кількість захворювань зросла порівняно з 2009 роком на 11% та становить 414,1 на 100 тис. населення (2009 рік – 373,1), що на 15% більше, ніж по Україні (360,3 на 100 тис. населення).

Дослідження проблем розвитку Сумського регіону у соціальної сфері показало, що до чинників, що гальмують економічний розвиток області, належать:

- зменшення обсягів до обласного бюджету з 5,7 млрд. грн. у 2012 р. до 5,3 млрд. грн. у 2013 р., тобто на 4 млн. грн.;

- залишається кризовим стан житлово-комунального господарства області (спостерігається подальше погіршення технічного стану житлового фонду, збільшення кількості аварійного та ветхого житла; незадовільний технічний стан ліфтового господарства; якість житлово-комунальних послуг не відповідає вимогам);

- дисбаланс попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці області, високе навантаження на одне вільне робоче місце (на 01.01.2014 на одну вакансію припадає 21 безробітний);

- недостатній рівень надання медичних послуг, особливо в сільській місцевості (укомплектованість лікарських посад в сільських амбулаторіях та дільничних лікарнях становить 66%, середніх медичних працівників фельдшерських та фельдшерсько-акушерських пунктів – 98%).

Відповідні проблеми негативно впливають на розвиток основних галузей економіки регіону, створення робочих місць, зростання добробуту та комфортного життя населення області та є основними для вирішення.

Для подолання зазначених проблем розроблена державна «Програма економічного і соціального розвитку Сумської області на 2015 рік».

У табл. 3 наведені кількісні та якісні критерії ефективності реалізації завдань «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області» на 2014 рік.

Кількісні та якісні критерії ефективності реалізації завдань «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області» на 2014 р. [11]

Показник	Роки		
	2013	2014	2015 прогноз
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, гривень	2702	2912	3090
Заборгованість із виплати заробітної плати на кінець року, млн. гривень	50,6	43,3	33,3
Темп зростання (зниження) заборгованості з виплати заробітної плати до початку звітнього року, %	85,9	65,8	86,7
Частка працівників, яким нараховану заробітну плату нижче або на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи, %	7,3	6,5	5,4
Чисельність працівників у віці 15-70 років, зайнятих економічною діяльністю, тис. осіб	519,6	519,5	521
Чисельність безробітних, розрахована за методологією МОП, тис. осіб	49	48,5	47
Рівень безробіття, розрахований за методологією МОП, %	8,6	8,5	8,4
Створення нових робочих місць, тис. одиниць	24,1	20	18
Працевлаштування за сприяння служби зайнятості, тис. осіб	22,2	23,3	24,3
Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	33,7	34,4	34,7
Кількість середнього медичного персоналу на 10 тис. населення	97,9	99,7	100,2
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	87,7	88,4	89,2
Чисельність населення, охопленого фізичною культурою і спортом, тис. осіб	173	173,5	174
Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл та СДЮШОР, одиниць	57	58	60

Метою «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2015 рік» є році є зростання добробуту і підвищення якості життя населення за рахунок забезпечення позитивних зрушень в економіці, підвищення її конкурентоспроможності шляхом модернізації та технічного переозброєння виробництва на основі інвестиційно-інноваційної складової.

«Програма економічного і соціального розвитку Сумської області на 2015 рік» визначає цілі, завдання, основні заходи економічного і соціального розвитку Сумщини на 2015 рік. За кожним напрямом сформульовані проблемні питання та критерії ефективності. Заходи, що реалізуються, повинні закласти основу для стійкого довгострокового економічного зростання та підвищення добробуту населення області.

Стратегічними завданнями «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2015 рік» є модернізація та технічне переозброєння виробництва на основі інвестиційно-інноваційної складової.

Основна робота при реалізації «Програми економічного і соціального розвитку Сумського району на 2015 рік» буде спрямована на впровадження інвестиційних проектів з розбудови інфраструктури району, оновлення та створення нових виробничих потужностей, що стимулюватиме зростання виробництва в усіх галузях економіки району, створення нових робочих місць, підвищення доходів населення.

Виконання завдань «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області» на 2015 рік дозволить підвищити рівень соціально-економічного розвитку регіону, що сприятиме зростанню добробуту і підвищення рівня життя населення Сумщини.

«Програма економічного і соціального розвитку Сумського району на 2015 рік» є бюджетною програмою, яка складалася за програмно-цільовим методом та передбачає фінансування за рахунок державних коштів. На сьогодні програмно-цільовий метод – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [4].

Фінансове забезпечення розвитку регіонів тривалий час перебувало у залежності від

рішень центральних органів влади, що не залишало місцевим органам влади та органам місцевого самоврядування простору для дій та прояву ініціативності у пошуку ресурсів. Недостатність фінансових ресурсів для регіонів і громад зумовлена тим, що більшість з них не мають достатньої податкової бази [7]. За підсумками 2013 р. дотаційність 5419 місцевих бюджетів в Україні становила понад 70%, а 483 територіальні громади на 90% утримувалися за рахунок коштів державного бюджету.

Фінансова залежність місцевого самоврядування від централізованих надходжень бюджетних коштів в Україні набула характеру хронічної проблеми:

- майже 95% українських територіальних громад отримують державні дотації;
- понад половину сільських територіальних громад України майже на 70% залежать від дотацій, що виділяються Центром на забезпечення їх повсякденних потреб;
- бюджетні зобов'язання органів місцевого самоврядування забезпечені лише на 85% від реальних потреб.

У «Стратегії реформ-2020» [8] значна увага приділена питанням децентралізації влади та реформі місцевого самоврядування, реформі регіональної політики, податковій реформі. Зокрема, передбачено збільшити частку коштів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни з 31 до 61%. Такі реформи віднесені до числа восьми першочергових реформ в регіонах України.

Тому кожному регіону з метою підвищення добробуту населення необхідно впроваджувати стратегічні програми соціально-економічного розвитку, які визначатимуть рішення проблем та регіональні перспективи в соціальній сфері.

В суспільному житті на перше місце повинна вийти людина з її потребами, а економіка повинна стати головним засобом реалізації цих потреб. Соціально орієнтована ринкова економіка потребує активної державної позиції у вирішенні соціальних проблем. Стабілізація економічного розвитку неможлива без формування соціально благополучного суспільства. Поєднання проблем розвитку ринкових відносин з посиленням уваги до соціальних питань у кожному регіоні України створює необхідні передумови для економічного оздоровлення, стабільного становища людини.

Таким чином, на сьогодні необхідне впровадження державних програм соціально-економічного розвитку регіонів, які сприятимуть стратегії розвитку, як у кожному регіоні, так і в країні в цілому.

Література:

1. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572). [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
3. Долішній М., Мошенець О. Ринкові механізми регіонального управління // Регіональна економіка.- 2001.-№1.-С.7-17.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості ВР України (ВВР), 1997, № 24, ст.170. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
5. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. — К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2011. — 528 с.
6. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. — К.: ДННУ АФУ, 2009. — 600 с.
7. Наказ Міністерства фінансів України від 14.12.2001р. № 574 «Про затвердження інструкції про статус відповідальних виконавців бюджетних програм та особливості їх участі у бюджетному процесі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0003-02>
8. Президент представив «Стратегію реформ-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31289.html>
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gor-adm.gov.ua/nnnnnn/2014/konstitutsia%20zmini/KMU_333.pdf
10. Офіційний сайт Державної служби статистики. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://sm.gov.ua/gu/oda/6263>
12. Шевченко О.В. Баланс фінансових ресурсів у регіонах України та способи його оптимізації / О.В. Шевченко. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Луцьк, 2012.-С. 411.